

DOPIS

AÚTGM, f. T. G. Masaryk, sign. Kor-I-22, k. 690. Originál, rukopis. Záhlaví: Dr. Štefanovič Milos h. úgyvéd – advokát, Pozsony, <kórház utca 10/I> – Prešporok, <špítalska ulica 10/I>.

a – Podle smyslu zřejmě „německý[m] jazykom napísaného“.

b – Napíšeme.

M. Štefanovič T. G. Masarykovi
Bratislava, 6. července 1895

/26

Veľactený pane profesore,

porada vydržiavaná dňa 4. t[ohoto] m[esiaca] v meštianskej besede a moje ohlásenie na tejže porade tisnú mi pero do hrsti a ponúkajú ma k tomu, aby som o predmete porady vyložil svoje myšlienky čo možno najjasnejšie. Obraciam sa s týmito mojimi myšlienkami k Vám preto, lebo predne viem, že Vy zo všetkých Čechov snád' najlepšie poznáte Slovensko, jeho ľudí a na ňom panujúce pomery, preto i najsnadnejšie súdiť Vám o všetkom tom a o potrebách našich, o prostriedkoch, ktorými by náprava bola možná; potom ale som i presvedčený, že hlavná váha zaviesť sa majúcej akcie leží a bude ležať na Vašej osobe a preto držím za potrebné Vám zdeliť moje pozorovanie, moje úsudky o slovenských veciach v tej nádeji, že i tým prispejem snád' ku šťastnému rozlušteniu úlohy, na ktorú sa stúpenci od 4ho t[ohoto] m[esiaca] podoberajú.

Porada bola, mojím zdaním, mylne svolaná, ale zostrojenie sa tam prítomných Čechov vo výkonný výbor, bárs i dočasný, dáva nádej, že sa predsa niečo vykluje, spočiatku bárs aj pomýleného, ale pripraveného. Nevie, či Slováci boli vyzvaní podať svoje žiadosti, ani neviem, kto a kde zlátať p. Mudroňom prednesené punkty a či ony boli už prv Čechom zdelené, ale všetko to, čo som videl a skusil, menovite ale čudný tón p. Mudroňovej prednášky ma natoľko omrzol, že som si zaumienil sa neohlásiť, nezamiešať sa. Popustil som nátlaku Dulovmu a i vnútornej zlobe nad tónom Mudroňovým a prehovoril som pár slov, neviem, či dosť jasne, dosť zrozumiteľne.

Pán Mudroň hovoril ako prosebník o almužnu a dovoľával sa ako dokladu blízkosti príbuzenstva [?]tak priateľstva medzi Čechmi a Slovákmi stávajúceho. Zavrhujem prvé, lebo je ono nie dôstojné človeka zdravých údov a zdravého mozgu – a nestaviam na to druhé príliš moc, lebo je to základ sám v sebe nie dosť pevný pre podujatie, požadujúce veľké námahy, veľké obete. Tón ten prezradzuje nedostatočné chápanie jadra, podstaty celej otázky a dovoľuje tedy výklad, že prosebník považuje nejaké to podopretie v momentálnych nesnádzach, nejaké prispetie pár tisícami ku vyizeniu z brindy, do ktorej vliezla stoličková fabrika sv[äto]martinská. Za dostatočné riešenie

otázky aspoň pro nunc^a. Tak sa mi pozdalo, že p. Mudroň a spoločníci i v tomto prípade v prvom rade mali na zreteli a na srdci stoličkovú fabriku. Jedná sa ale v prvom rade o celé iné, o mnoho a mnoho viac a práve preto urobený počiatok robí dojem, ako by páni v Martine ani nemali pravej predstavy o tom, o čo beží. Nazdávam sa, že tá príbuznosť po krvi a reči, to priateľstvo je len hotový materiál velice vhodný ku snadnému spracovaniu, pohnútkou spracovania nebude ale ani príbuznosť ani priateľstvo, ale zdravý egoizmus, ktorý hlasitě volá o spoznanie tejto veľkej výhody a o použitie teje ku vlastnému prospechu. Nie starosť o nás, ale starosť o seba nechže bude prvou pohnútkou s najmocnejším hybadlom u Čechov chopiť sa otázky slovenskej a uviesť ju do koľají takej, v akej ona byť má, – a v ktorej budeme mať prospech i už z toho, ale istotne rovnaký prospech i sami Česi. Kedykoľvek zablúdia mi myšlienky na tento predmet, vždy sa mi natíska otázka: čo by Maďari urobili pre seba z 2 1/2 miliónov svojich krvne i rečové tak blízkych ľudí, ako sme my Čechom, keby ich mali na svojej etnografickej hranici nakopeno v dĺžke od Bezkýd až po vtok Moravy do Dunaja? Nechce sa človeku odpovedať na otázku, kde vie a vidí, ako Česi neurobili ani pre seba ani pre nás takrečeno zhola nič? Politická ne-rozhľadnosť, úzkoprnosť až hriešna ziera na človeka so všetkých strán. A keď človek pozná českú dômyselnosť, vytrvalosť, nie je k pochopeniu, prečo práve tuná taká osudná zaslepenosť, neprezievavosť? Keby Palacký v čas vyrovnania sa Maďarov s Viedňou bol postihol význam otázky slovenskej a so spojenou s ním šľachtou bol vrhol hrst' prostriedkov na vážky politického zápasu v Horných Uhrách, ako ináč to mohlo vyzerať u nás dnes. Kto vie, či by sme sa neboli stali významným faktorom i k prospechu Čechov už i dnes. V ten čas bolo u nás politickej slobody dosť – len prostriedkov žiadnych, lebo majetná trieda stala si do protivného nám tábora – nebolo by bývalo ťažko vydobýť 10–15 mandátov a to by bolo malo ohromný význam. Neboli by sme utratili ani gymnáziá, ani Maticu,¹ istotne by sa bola zachovala ta časť zákona národnostného, ktorá rečie o školách – ved' pri turčianskej sédrii^b až do r. 1875 advokátom signované pravotné spisy bývali slovenské; kto môže vypočítať, aký smer, aký obrat, aký objem by bol zaujal národný život. Sami na seba zanechaní, pravda nielen vinou maď[arskej] vlády a jej orgánov, ale v *prevažne väčšej miere vinou vlastnou*, neuchytili sme si ani jedinký mandát na celých Horných Uhrách, z čoho nielen vláda musela spoznať našu strašnú slabosť a *nespôsobnosť*, ale i našu mlhavú zmalátnenosť, nerozhodnú v mnohých prípadoch. Slabí národní ľudia potratili dôveru v samých seba, v silu, života schopnosť, tak že dnes sme zbití, pošliapaní až do tej čiernej zeme. A to všetko deje sa od 28 rokov v blízkosti a na očiach Čechov a bez toho, aby v nich sa i len ruka pöhla ku nášmu podopretiu, nie z milosrdenstva a ľútosti, ale v dobre pochopenom záujme vlastnom. Oni chcú mat u nás knižný trh a keď to nemôžu, nuž sme im Hekubou!^c Bude to od dnes ináč? Nevie, ale viem to, že Česi dodnes až hriešne zanedbávali svoj vlastný záujem a prospech na Horných Uhrách a dosť ľahko, že vinou vlastnou sa im pokazí ich sen o jednote česko-slovenskej.

Naše polozenie nemá a nemalo páru,^d – nedá sa porovnať ani s položením Čechov v rokoch 20–30tých, lebo v Česku predsi len bol zákon zákonom, právo spolčovania sa

čo ako skrovné, bolo rovné pre Čecha i Nemca, tak i právo shromažďovania sa, – pre Slováka dnes zákona niet, odvolávanie sa na vyšiu vrchnosť hore až po ministra je úplne márne, – a riadne súdy sú v tomto ohľade nič nie lepšie ako administrácia, a preto *aby sa umožnilo účinkovanie verejné, spoločenské je prvou a najvyššou potrebou rozlámať tieto okovy nás spínajúce, rozurmiť svecovu ktorú nás pritláča, pridúša – až ku samej zemi.*

Ku dosiahnutí tohoto cieľa vedú mojím zdaním len dve cesty ktoré nastúpiť nutno naraz a kráčať nimi súčasne, harmonicky. Prvou cestou abo prostriedkom je tlač. Tlačou musíme my ísť v prvom rade na samých seba, musíme utvoriť okrem Sv[ätého] Martina ešte i druhý kryštalizačný bod ako proti závesie Sv[ätého] Martina, a tým pohybať hnilobou sv[äto]martinskou, Sv[äto]martinským i množiť, aby sa národný život zriadil a vyvinoval na zdravšom základe, prinútiť i Sv[ätý] Martin ku častejšiemu, rezkejšiemu životu, ku konkurencii, a takýmto spôsobom vnieť ruch do nášho duševného života. Nemyslím že na protivenstvo, na spor so Sv[äto]martinici, – toho nám veru netreba, – ale na možnosť iniciatívy, akcie, i bez Martina. Čoho dnes niet, a tam sa nijako nič nedarí. Nechže tedy Češi vyšľú sem trebárs toho Smetanay-ho a Šrobára – najlepšie by bolo keby im ku boku dali rutinovaného spoľahlivého žurnalistu Čecha – nech založia *snád'* tu v Prešporku časopis, ktorý by mal úlohu v našom duševnom a spoločenskom živote hrať roľu šťuky medzi lenivými kaprami – lebo najpotrebnejšie a najvýznamnejšie je predsi len v prvom rade regenerovať náš otupelý ospanlivý život, rozhúpať tú mŕtvu už už smradnú hladinu slovenského života. Toto sa zdá byť síce v protive s tým čo som vyš[ej] riekol, že nemyslím na protivenstvo na spor s Martinci, lebo regenerácia, rozhúpanie veru nepôjdu bez nárazu bez treníc, – no keď som vyslovil, že nemyslím na protivenstvo na spor s Martinci, chcel som len toľko povedať, že nový časopis by nesmel robiť osobné nápady a provokácie, – vecne by nemohol a nesmel vyhnúť boju s nikým ani s Martinci. Týmto spôsobom by sa mohli naše sily pozbierať, zriadiť, zveladiť a my mohli by sme sa stať pevnejšími, tvrďšími, odporu schopnejšími, – touto cestou by sa mohlo a malo do širokých vrstiev ľudu niesť a vnieť, povedomie v prvom rade ľudského a potom i národného práva každého jedného človeka bez výnimky, lebo veru veru v tomto punkte je taká temnota, že mnohokvosť nie len pospolitosť, ale i tá takrečená inteligencia nevie čo môže, čo smie, čo je jej právo a ako ho brániť, vymáhať? Tlač je preto príhodným prostriedkom vedenia boja v našich okolnosťach, lebo je predsi len vo veľkej miere svobodná, patrí výlučne pred porotu, a možno ju stíhať len subjektívne, – už ale tie mnohé a premnohé elementárne svinstvá, ktoré na nás páchajú naši protivníci, oni sami sa štítia vynášať na verejné, široké javište. Časopis by mohol a mal byť aspoň taký ako sú N[národné] n[oviny], nie drahšie alebo najviac za 14 zl. r. č.° a denník. Popri ňom by sa musel vyvinúť týždenník pre ľud, najviac za ročných 3 zl.

Druhou cestou, druhým prostriedkom k dosaženiu cieľa je agitácia a akcia volebná. Toto tvrdenie Vás snad prekvapí, a je pravda istá, že ak sa nepodarí túto akciu zriadiť primerane a priviesť k víťazstvu, sotva dovršia čakané ovocie i akcie s tlačou. My síce proklamovali sme pasivitu, ale je to nezmysel, lebo pri pasivite hynú, strácajú sa

sily podaromnici – okrem toho naša pasivita je vlastne nič iné ako naša bezhraničná slabosť, *nespôsobnosť*, jedným slovom náš bankrot. My neboli sme vstave vydobyť ani jedinkého mandátu – ergo utiekli sme sa ku pasivite. Vy ste odsúdili i dakedajšiu pasivitu Čechov, a to bola predsa skutočná pasivita. Česi predviedli, že ich adresy skutočne neboli za zastúpenie na rajchstrate^f – u nás je pasivita prázdne slovo, fikcia, lebo u nás je formálne každý okres zastúpený na sneme naším protivníkom.² Tak my sa hráme na slepú babu ako starí chlapi. A je to aj pravda, že by sa na Hornom Uhorsku nebolo možno dobyť mandátu Slovákovi osvedčenému? Či sme sa o to aj seriózne pokúsili? Je to ohromne smutná kronika a človeku ťažko prichodí hovoriť, písať, lebo kdekoľvek človek počne, ak chce hovoriť pravdu, musí dvíhať sebaobžalobu, stavať sa do protivy so všetkým tým, čo do dnes oficiálne platilo za pravdu, za skutočnosť. Serióznemu človeku nemožno veriť, že by zo 60–70 slovenských okresov nebolo možno ani jedinký dobyť, keby sa o to seriózne pracovalo. A skutočne pokus seriózny sa dosiaľ neurobil tak rečeno nikde a nikdy. Mojím vedomím seriózny nábeh urobil roku 1870 v Turci v Štubnianskom okrese môj nebohý test Paulíny, ale i pri tom sa dokumentovala len neserióznosť našej spoločnosti, ktorá Paulínymu dovolila viesť boj na vlastné riziko, kdežto bola povinná nastúpiť na riziko spoločné. Nedostatočnosť síl, prostriedkov a ešte viac zlá, nerozmyslená voľba okresu viedli k pádu. Roku 1867 a 1870 i na viac miestach urobili sa nezriadené pokusy – a vyšli všetky na zmar, od tých čias sa útočilo s časom na čas len v Turci a nemožnosť dobytia Turca sa celkom falošne a nesprávne generalizovala, ba až neslušne a hriešne ľahkomyseľne sa postupovalo u nás v tejto otázke. Zažil som sám r. 1881 – keď som bol u Dulu koncipientom – bola zvolaná do Sv[ätého] Martina všeobecná volebná porada. Došlo ľudu zo všetkých oblastí slovenských. Ľudia najpoprednejší ako^g: Daxner, Nádašy, Turzo, Gerometta; Dr. Michal Mudroň, Dohnányi, Milec -Šulek,¹ Fajnor, Rutkay, Medvecký, Križko, Országh, Leška, Kulišek,³ Makovický a mnohí iní. Táto pestrá kompania oproti hlasom dvom Dulovom a Izákovmu totiž ktorí chceli mať už vtedy pasivitu – unisono uzavrela volebný boj *na celej čiare* s programom: „Memoranduma“ z r. 1861. Ja som bol na porade prítomný ako poslucháč a vyznám, že som následkom toho uzavretia naraz utratil všetek rešpekt pred vodcami slovenského národa.

Od r. 1867–1888 nebolo vstave dobyť ani jedinkého mandátu a r. 1881 sa zidu na porade, narozprávajú sa ohromne oduševnených rečí a dekretujú boj *na celej čiare*. Ja som dal i verejne výraz svojmu pohoršeniu riad tým absurdným uzavretím a čas mi dal za pravdu. Okrem Turca vystúpil jedinký Dr. Michal Mudroň vo vrbovskom okrese, ale i to tak mĺkvo, nedbale, že mal partiu prehranú už prv než ju začal. V Turci tiež prepadli oba kadidáti Mudroň i Dula. Na šírom Slovensku nikde inde nikto ani prstom nehnul vzdor pompézному uzavretiu. Zato ale museli Mudroňovi a Dula vykrvacať. Každý sám za seba, ani mravnej, ani všemožnej podpory nedošlo od nikiaľ ani za mačny máčok. Ako charakteristikou pripomínam, že si slávna porada vyvolila i volebný exekutívny výbor pre celé Slovensko a síce v osobách neboh[ého] Jana Jesenského potom Ambru Pietora a Matúša Dulu, všetkých zo Sv[ätého] Martina a tento preslávny exekutívny výbor od dňa porady až po zakončenie volieb *ani*

neprijal ani neposlal ani jedinkej korešpondenčnej karotky, ani listu, ani úpravy, ani dotazu, ani ničoho nič!!! Že takíto ľudia a takýmto spôsobom že sa nemôžu dobyt žiadneho úspechu, to leží predsa na bielom dni. Je to spoločnosť otruchnutov, ktorá ťažšie, vražednejšie leží na prsiach Slovenska ako celý maďarský hnet. Ráčite mať v rukách Broteho knihu o rumunskej otázke v Uhrách? Aspoň Brote mi hovoril, že Vám ju pošle a aj bola zmienka o nej v Našej dobe. Môžete tedy z toho neslovenského prameňa prevídiť, koľko okresov volebných Slováci by mohli pre seba zaujať. Poznámam, že o nás Slovákoch to neplatí z dotyčného volebného cenzu – čo o Rumunoch v 8/10 – 1/10 – nách našich okresov slovenských.⁴ Sedľač je plným pánom situácie, len získať ju treba vedieť. Násilenstvo úradné sa môže previesť a podariť sa tu i tam, no nie všade a vždy. Turiec za príklad uvádzať je sebaklam a zakrývanie vlastnej viny, lebo horný okres je preplnený Handrbulcami,^h hlásajúcimi na komando Kremnice a kláštorského panstva, dolný okres je ale preplnený drobným zemianstvom, ťahaným rozpomienkou na minulosť k zradnému zemianstvu. Sú ale desiatky okresov, kde vplyvu zemianskeho skoro ani niet a voličstvo je samá slovenská sedľač. V týchto sa nikdy a nikde neurobilo seriózneho zriadeného pokusu, útoku na vydobytie mandátu, nutno tedy všetky reči o nemožnosti vo veľkej, prevažnej miere považovať za povedačky.

Neráčte ma ale prosím zle rozumeť. Ja na mandát pre mandát sám nedám nič, ale ano, kladiem naň váhu prvostupňovú ako na prostriedok, na zbraň, k vedeniu boja. Keby u nás mal stávajúci zákon platnosť – bolo by možno bojovať i mimo snemu, ale práve preto, že u nás stávajúci zákon pre Slováka neexistuje, ani v ministerstve, ani pri stolici, ani pri obci, nutno je mandátov sa dobýjať v prvom rade, lebo len prostriedkom ich bude možno vyvinúť a rozvinúť činnosť vo spolkovom zhromaždení atd. Okrem toho ony majú byť nielen pavézou a mečom oproti vláde a jej orgánom, ale spolu i práporom, viditeľným zvukom moci a sily pre našu zmalátnelú, ochablú spoločnosť. Ona by z toho čerpala sebadôveru, posilu, ona by podišla ochrannými krídlami precitla, oživila, k dosiaľ jej neznámemu životu sa zobrala. Slovenský charakter je mäkký, chabý, s tým nutno počítať, on potrebuje toho zdanlivého zovnajšieho lesku, on nájde v ňom pre svoju slabosť oporu. Keď ale raz otužie, je neoceniteľný, nezaplateľný. Mandáty utvoria i možnosť operovania s kapitálom, zakupovaním majetkov, zakladaním priemyselných závodov; bez nich je to plán do vetru.

Toto by mi boli nakrátko moje myšlienky o tom, ako by bolo treba postúpiť prácu na oživenie Slovenska namerenej – sú ony výsledkom mnohoročného skutočného pozorovania a uvažovania našich pomerov a zakladajú sa na dôkladnej známosti ľudí a okolností, v ktorých žijú. Lichotivé sny nie sú tu pre ľudí, ktorých sa týkajú^{ch} – ale pravdivé

S výrazom znamenitej úcty
Vášho blahorodia

oddaný

Štefanovič

DOPIS

AÚTGM, f. T. G. Masaryk, sign. Kor-I-22, k. 690. Originál, rukopis. Záhlaví: Dr. Štefanovič Milos h. ügyvéd – advokát, Pozsony, <kórház utca 10/I> – Prešporok, <špitálska ulica 10/I>.

JIRÁSEK, J. Z korešpondencie predstaviteľov českého a slovenského národného hnutia na prelome 19. a 20. storočia. In *Historický časopis 17* (1969), č. 2, s. 280–284. Dopis je publikován s vynecháním jedné strany.

- a – Prozatím (latinsky).
- b – Krajský soud.
- c – Hecuba (latinsky, řecky Hekabé), podle řecké báje manželka trójského krále Priama, matka Paridova. V těhotenství měla sen, že porodí pochodeň, která zapálila město, což věstci vysvětlili tak, že její dítě přinese zkázu Tróji. Hecuba ve snaze zabránit naplnění věštby hned po porodu Parida odložila, ale její syn přesto dospěl, pro únos krásné Heleny stal se příčinou trójské války a zavinil tak zkázu města. Výraz „být Hekubou“ zde znamená „být bez vlastního zavinění nositelem neštěstí“.
- d – Tj. nebylo s ničím srovnatelné.
- e – Rakouského čísla.
- f – Říšské radé.
- g – Text od začátku odstavce „naše postavenie nemá a nemalo páru“ až po „Ludia najpoprednejši ako“ není publikován v JIRÁSEK, J. Z korešpondencie predstaviteľov českého a slovenského národného hnutia na prelome 19. a 20. storočia. In *Historický časopis 17* (1969), č. 2, s. 280–284.
- h – Místní označení pro německou menšinu na středním Slovensku, hlavně v okolí Handlové.
- ch– Slova „Ludí, ktorých sa týkajú“ jsou vepsána jako vsuvka.
- 1 – Tři slovenská gymnázia (v Revúci, Kláštore pod Znievom a T. S. Martině) uherská vláda uzavřela v letech 1874–1875. V roce 1875 byla zrušena i Matica slovenská.
- 2 – V roce 1884 se Slovenská národní strana rozhodla pro volební pasivitu, ve které setrvala až do roku 1901. Pasivita však nijak nenarušila dominantní postavení vládnoucí uherské (ve skutečnosti maďarské) liberální strany, která naopak svoji většinu opírala o poslance zvolené díky maďarónským úředníkům a zemanům ve slovenských volebních obvodech.
- 3 – Zřejmě Miloslav Kulišek (1843–1910), slovenský advokát a osvětový pracovník. V uvedené době žili ještě dva národní aktivisté téhož jména: Juraj Lubomil Kulišek (1815–1898), učitel a účetní Gazdovského spolku (družstva) ve Vrbovích a Pavol Kulišek (1859–1915), učitel v Novom Meste nad Váhom, později účetní tamní pobočky Myjavské banky. Z kontextu není jasné, o kterého Kuliška se jedná.
- 4 – Vysoký daňový volební census v Uhrách vylučoval většinu obyvatelstva z volebního práva. Štefanovič chce říci, že na rozdíl od sedmihradských Rumunů nezanedbatelná část slovenských sedláků přesto volební právo má, avšak nehlasuje na slovenské národní kandidáty.

T. G. Masaryk E. Šoltézové
Praha, 17. října 1895

/27

Ctená milostivá paní,

dovolil jsem si poslat několik svých prací o nichž se domnívám, že mají pro Vás nějaký interes; dnes připojuji rozbor RKZ-ho a možná, že se mi ještě dostane exempláře jedné prácičky české asketické – poslal bych ji pak také.

V Naší době zahájíme tímto číslem (1.) výklady a zprávy o věcech slovenských; snad pání na Slovensku na vzájem psání budou o věcech českých – tak by se připravovala